

Славољуб Јовановић
Љиљана Живковић¹

УПОТРЕБА ШТАМПЕ У НАСТАВИ ГЕОГРАФИЈЕ

Увод

Посебан облик штампаних медија предсављају новине и часописи. У образовно-васпитном процесу штампа се јавља двојачко:

- као наставно средство (служи као извор информација и као средства за увођење ученика у технику учења);
- као средство васпитно-образовног дејства изван контроле школе, тј. као "паралелна школа".

Оба дејства су значајна и комплементарна у погледу утицаја штампе на формирање знања, личности, ставова и понашања ученика. Масовна распрострањеност у времену и простору, саопштеног путем штампе, ствара услове за бројна дејства образовног, културног и моралног карактера. Ван школе, текстови и слике из новина су извори информација, забава и непланирано учење. Дужност наставника је да ученике опреми интелектуалним и техничким вештинама употребе штампе, и то како у циљу стварања критичке дистанце према масовним порукама, тако и у циљу функционалне употребе штампе да се нешто сазна (*Зиндовић-Букадиновић Г. 2001*).

Употреба штампе у наставној пракси

Штампа у настави географије има велики значај у наставном и ваннаставном раду. Она се огледа у: стицању, допуњавању и проширивању географског знања. Такође, у актуализацији изучаваних садржаја и развијању интересовања за штампу. Ученике треба упознати са новинама и часописима који имају посебан значај за наставу географије. Треба их упознати са њиховом структуром и са неким практичним питањима њиховог коришћења. Наставник је дужан да ученике, пре свега, научи како се учи уз помоћ штампе. Да би ученици били способни да уче уз помоћ штампаних медија потребно је најпре да стекну одређене навике читања. То значи да би читање неког текста ученици увек требало да започињу његовим прелиминарним прегледом. То би се svelo на упознавање наслова, поднаслова, уводних реченица и слично. Након стицања те опште оријентације о садржају текста, ученици би требало да пређу на читање одабраног текста у целини. Да би се постигло активно читање текста

---

¹ Мр Славољуб Јовановић, асистент, Географски факултет, Београд.
Мр Љиљана Живковић, асистент, Географски факултет, Београд.

у мисаоном смислу потребно је да ученици током читања спроводе концептирање. То значи да у тексту подвлаче или бележе главне идеје, најважније чињенице, примере, цитате и слично. Током читања било би пожељно да означавају нејасна места, оно што је битно, оно што објашњава битно и примере на које се неко правило односи. Сврха подвлачења и бележења током читања је уствари направити план текста, односно резиме.

Графиконе, табеле и слике којима штампани медији обилују, такође, треба пажљиво проучити, јер они најчешће успешно замењују намерно неисписани текст. Текст и илустрација се могу довести у везу и на тај начин што би ученици "трагали" за оним делом текста који на најбољи начин објашњава приказано на слици. Велики број илустративних садржаја из текста везан је за конкретан географски простор. Због тога би посматрану слику ученици могли да повежу са картом, тј. да приказани предео на слици пронађу на карти и сагледају све специфичности простора упоредном анализом слике, карте и датог текста.

Ученике треба навикавати да научно-популарне и општеинформативне текстове посматрају из географског угла и да у њима траже садржаје који би били интересантни за географе у вези са неком темом. Потребно је упућивати ученике да праве колекцију чланака из новина у вези са темом која их занима и да прикупљају фотографије и графиконе погодне за анализу са географског аспекта. Пре но што ученици започну прављење својих колекција текстова и слика из новина ученицима се могу задати теме, појмови и процеси у вези са којима ће спроводити активности прикупљања. Претходно, ученике треба упутити на критеријуме које треба применити при разврставању материјала и на могућности његове примене.

Ученицима се у вези са штампом могу дати различити практични задаци. Читањем одређених текстова из штампе ученици могу да издвајају географске термине и објасне њихово значење користећи притом и друге изворе (карту, лексикон, уџбеник итд.). Затим, могу да упореде како су одређени догађаји и процеси описани и разјашњени у штампи, а како у другим изворима (филму, телевизији, литератури). Затим, да са географског аспекта резимирају најбитније информације из једног часописа, или да одређену причу из дневне штампе, реконструишу и од ње направе нову прича са географском садржином. Негеографски текст може се искористити као мотив за стварање једне нове географске приче. Рад са часописом може бити организован и на следеће начине. Могуће је ученицима задати да самостално прочитају текст, а потом да кроз дискусију у разреду заједно дођу до одређених закључака. Пожељно је да наставник поставља проблемска питања на која ученици потом одговарају служећи се текстом и графичко-илустративним садржајем. Анализа текста може се одвијати помоћу питања која су поставили и сами ученици.

Географски часописи

За потребе наставе географије могу се употребљавати бројни географски часописи. Како домаћа, тако и инострана издања. Од домаћих, постоји неколико таквих часописа: "Земља и људи", "Геа", "Свет географије", "Балканика" и "Географска истраживања". Ипак, осећа се велики недостатак географских часописа намењених, искључиво, настави географије. Текстови из поменутих часописа употребљиви су током наставе једино у верзији која је прилагођена узрасту ученика, наставном плану и програму, као и потребама наставе. Постоје и бројни географски часописи на страним језицима. Употреба иностраних часописа изискује и веће ангажовање наставника на њиховом преводу и прилагођавању наставној употреби. Многи страни научни часописи доступни су преко Интернета.

Употреба географских часописа је могућа и то у различитим варијантама. На пример на основу одређених текстова ученици би могли да: реше постављене задатке, опскрбе се информацијама, допуне сазнање из уџбеника, напишу реферат о некој земљи, процесу или појави и слично. Пошто су многи од ових часописа својом визуелном страном изузетно информативни и свеобухватни (на пример: "National Geography", "Геа", "Свет географије", "Geographica Pannonica" итд.) ученици могу да из њих употребљавају графичке прилоге и слике ради реконструкције неког догађаја или самосталног извођења одређених закључака.

Дечја и омладинска штампа

Дечја и омладинска штампа, као што су "Политикин забавник", "Невен", "Дечје новине" итд., поред општеобразовних текстова и текстова из других наставно-научних дисциплина, садржи и текстуално-илустративне прилоге са географском тематиком. Ови часописи су нарочито применљиви у раду са ученицима млађег узраста. Највећа предност ових часописа огледа се у: богатству графичко-илустративних садржаја, актуелности информација, прилагођености садржаја узрасту и интересовањима ученика и њиховом забавном карактеру. Добра страна ових часописа је и та што пружају могућност да ученици објављују своје радове и сагледавају радове и других ученика (пореде са њима). Ове предности дечје и омладинске штампе свакако треба искористити кроз различите активности и задатке. Може се организовати да ученици пишу географске радове на задату тему, или да дају своја ликовна решења (на пример на тему: "Шта би било када не би постојале шуме", "Град у гротлу вулкана", "Да ли се вода из мора ипак може пити?" итд.). Најбољи рад из одељења је потом могуће послати редакцији часописа на објављивање. Могуће је да ученици у тексту или у изложеним картама часописа траже географске стручне грешке, а потом да та своја запажања и своје предлоге пошаљу редакцији часописа.

Научно-популарни часописи

Научно-популарни часописи као што су: "Галаксија", "Наша школа", "Живот и школа", "Билтен истраживачке станице Петница" и слично, имају своју вредност за наставу географије. Ови часописи у оквиру разноврсних рубрика, кроз краће прилоге, износе актуелне и занимљиве садржаје. Техничка решења ових часописа су прикладна, што доказују занимљиве фотографије које су на пример урађене под водом, из авиона, са сателита, у крупном плану и слично. Ако прелистамо неки од ових часописа, можемо уочити да они према структури садржаја, нису намењени искључиво географији, већ да обухватају и теме других предмета. Због тога су ови часописи значајни за спровођење мултидисциплинарног приступа приликом разматрања одређених тема у настави географије. Нарочито су погодни за обраду тзв. "граничних" тема као што су теме о: Васиони, загађивању и заштити природне средине, биљним и животињским заједницама, климатским појавама и слично. Та свеобухватност у тематама и висока научност садржаја може добро послужити за проширивање сазнајних видика ученика и њихових интересовања.

Туристички часописи

Најбројнији и најдоступнији су туристички часописи. Неки од часописа који се могу користити у наставној пракси су: "Туристички савет", "Актуелна штампа" (часопис о актуелностима из туризма), "Туристичка призма", "Туризам", "Турист", "Травел". У ову врсту медија можемо сврстати и многобројне: туристичке водиче, проспекте, туристичке карте, плакате, постере, брошуре и слично; са којима се ученици могу снабдеи у туристичким агенцијама или приликом путовања. Пожељно би било да ученици прикупљају такав материјал за одређене теме (државе, градове, локалну средину, манастире, планине, језера, реке, музеје, историјске споменике, археолошка налазишта, ловна подручја, приморске дестинације и слично). Пре употребе оваквог материјала, ученике би требало упутити на технику њихове анализе у функцији одређене наставне јединице. Такође, ученици би могли да анализирају избор фотографија, да дају своје предлоге илустративних решења, да упореде мапе из туристичких водича са географским картама и да притом уоче разлику у њиховој презентацији простора. Употребом овог материјала ученици могу да уоче да се у туристичким проспектима углавном налазе карте тематског карактера са садржајима значајним за туристе, фотографијама знаменитости, означеним положајима хотела, линијама траса метроа.

Материјал туристичког карактера које ученици прикупљају може се искористити ради проширивања сазнања, сликовитијег и занимљивијег презентовања градива. Материјал може бити и плански искоришћен кроз различите задатаке. На пример, на основу туристичких проспеката Париза ученици могу да осмисле свој пропагандни материјал за краћи туристички боравак у овом граду. Сложеност

задатка састоји се у томе да направе селекцију знаменитости и активности како би се што квалитетније организовао боравак туриста у предвиђеном времену. Један од задатака могао би бити да уз помоћ туристичких часописа и проспеката ученици осмисле туристичку понуду наше земље и да направе селекцију дестинација и прикладних маршрута. На примеру туристичких проспеката неког града ученици могу да направе сличну презентацију своје локалне средине.

Дневна и периодична штампа

Новине и часописи ове врсте се глобално могу сврстати у информативно-политичку и специјализовану штампу, у којој доминира аналитички тон. Сви штампани медији ове врсте имају редовне и повремене рубрике којима се покривају одређена тематска подручја и могу обухватити један или више текстова и цртежа, илустрација, карикатура, стрипова, фотографија - једног или више аутора. Комерцијалне секције новина нису рубрике, већ обухватају све садржаје страна намењених огласима, рекламама, укрупњеницама, читуљама... (*Зиндовић-Вукадиновић Г. и сарадници, 2004*). Текстови се одликују различитим темама, стилевима изражавања и графичко-илустративном подршком. Они имају различиту намену да: манипулишу, информишу, изнесу актуелно, критикују, расправљају, па и забаве читаоце. За наставу географије превасходно је битно да ученици читајући дневне новине, проналазе географско у текстовима.

Ученици би требало изнесу своје идеје о садржајима који се "крију" под новинским насловима. Након изношења претпоставки ученика треба прићи самом читању одабраних текстова. Ученици би требало да на основу наслова – асоцијацијом дођу до одређених закључака. Анализом текстова из новина крајњи циљ био би да се код ученика развије научни поглед на свет, да се спроведе критички осврт на прочитано и да се изведу одређени закључци који су у вези са наставном јединицом.

Спортске стране могу се искористити тако да се имена спортских клубова и манифестација доведу у везу са одређеним градовима и просторима. У дидактичком смислу, добро се могу искористити временске прогнозе које се у виду текста, тематских карата, графикона и дијаграма, налазе скоро у сваком дневном листу. Ученицима се може задати да за сваки дан у току једног месеца прикупљају исечке из новина који се баве временском прогнозом. На основу овог материјала ученици би требало да графички прикажу распоред дневних температура у току једног месеца. На основу графикона могли би да закључе ког дана је постојао максимум а ког минимум у температури; да закључе у ком делу дана су највише, а у ком најниже температуре; да науче како се израчунава средња дневна и средње месечна температура; да сагледају да ли су дневне температуре у току посматраног месеца биле високе или ниске, с обзиром на годишње доба и већ постојећих трендова у клими и слично. Ученици би уз помоћ овог материјала требало да усвоје технику графичког приказивања података (цртање графикона) и технику закључивања уз

помоћ графички приказаних података. На сличан начин ученици би могли да прате број дана, са падавинама и то по врсти падавина. Али и број облачних и сунчаних дана, као и друге климатске елементе. Интересантно би било дати ученицима задатак да за сваки дан региструју колико су се изложене временске прогнозе поклопиле са стварном временском ситуацијом и на основу тога да процентуално сагледају поузданост временских прогноза. Ученици се могу заинтересовати за питања: на основу чега метеоролози знају какво ће време бити сутра или у наредних месец дана? Како знају да ће наоблачење прво наступити у северним пределима земље?, Због чега је у нижим пределима киша а у вишим обично суснежица и снег?. Пошто се у овим рубрикама обично износе и прогнозиране температуре и у већим европским градовима, ученици могу да упоређују временске прилике у Београду и другим градовима Европе и тако сами долазе до одређених закључака о типовима климе у Европи, као и о њиховим одликама.

Закључак

Многе области из свакодневног живота које су тема часописа су повезане са наставом географије. Анализом савремених проблема кроз избор најновијих информација из масмедија-часописа, свакако ћемо остварити већу повезаност школских активности са стварношћу која окружује ученика. Блискост географских садржаја са животом, наставник увек може да искористи при објашњавању неког процеса или појаве и на тај начин да постигне добар сазнајни ефекат код ученика. Циљ употребе штампе у настави био би, пре свега, оспособљавање ученика да осим из уџбеника уче и из овог извора информација. То значи да проналазе, анализирају, упоређују информације саопштене на различите начине, као и да се изразе у некој од медијских форми. Из изложеног можемо закључити да штампа, коју наставници географије у пракси најчешће користе ради допуњавања и проширивања већ стечених знања, може послужити и као основни извор знања.

Литература

- Зиндовић-Вукадиновић Г. (2001): *Медиј-Версус наставник*. Парс про тото, Центар за аудиовизуелне медије, Медија фокус, Београд.
- Зиндовић-Вукадиновић Г. и сарадници (2004): *Штампани медији*. Читати медије, CD-Мултимедијални пројекат за медијско описмењавање, Медија фокус, Београд.
- Зиндовић-Вукадиновић Г. (1995): *Технологија образовања-проблем одређења*. Учитељ у пракси, Институт за педагошка истраживања, Београд.
- Јовановић С. (2003): *Утицај медија на процес самосталног стицања знања у настави географије*. Магистарски рад, Географски факултет, Београд.
- Рудић В. (1991): *Методика наставе географије*. Научна књига, Београд.